

Postanowienie z dnia 27 listopada 2001 r., III CKN 462/01

Zawarte w kasacji stwierdzenia, że nie jest ona bezzasadna, że zaskarżone orzeczenie oczywiście narusza prawo lub że zachodzi nieważność postępowania, mogą być kwalifikowane jako element uzasadnienia podstaw kasacyjnych, nie stanowią natomiast przedstawienia okoliczności uzasadniających przyjęcie kasacji do rozpoznania (art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.).

Sędzia SN Jacek Gudowski

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Kazimierzy K. przeciwko Jackowi W. o uzgodnienie treści księgi wieczystej, na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 27 listopada 2001 r., na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 25 lipca 2001 r.

odrzucał kasację.

Uzasadnienie

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżony kasacją powódki został wydany w dniu 25 lipca 2001 r., w związku z czym do postępowania kasacyjnego, a także do złożenia i rozpoznania kasacji, mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz ustawy o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. Nr 48, poz. 554; por. art. 5 ust. 2 i art. 6 tej ustawy).

Zgodnie z art. 393³ § 1 k.p.c. w nowym brzmieniu, kasacja – obok oznaczenia zaskarżonego orzeczenia ze wskazaniem zakresu zaskarżenia, przytoczenia podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia oraz wniosku o uchylenie lub zmianę orzeczenia z oznaczeniem zakresu uchylenia lub zmiany – powinna zawierać, jako jeden z elementów konstrukcyjnych, także przedstawienie okoliczności uzasadniające jej rozpoznanie. Wymaganie to jest związane z faktem, że kasacja –

zwłaszcza po zmianach dokonanych przytoczoną wyżej ustawą – stanowi środek odwoławczy spełniający przede wszystkim funkcje publiczne, a jej podstawowym celem jest zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147). Publicznoprawny charakter kasacji odpowiada ustrojowym, konstytucyjnym kompetencjom Sądu Najwyższego, będącego naczelnym organem sądowym, sprawującym nadzór nad działalnością sądów powszechnych w zakresie orzekania (art. 183 ust. 1 Konstytucji oraz art. 1 i 2 ustawy z dnia 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 13, poz. 48 ze zm.).

W postanowieniu z dnia 9 listopada 2000 r., II CKN 1385/00 (OSNC 2001, nr 3, poz. 51) oraz w licznych późniejszych orzeczeniach Sąd Najwyższy wyjaśnił, że brak polegający na nieprzedstawieniu tych okoliczności powoduje odrzucenie kasacji bez wzywania o jego usunięcie. Z kolei, w postanowieniu z dnia 12 grudnia 2000 r., V CKN 1780/00 (OSNC 2001, nr 3, poz. 52) uściślił to stanowisko przez stwierdzenie, że spełnienie obowiązku wynikającego z art. 393-³ § 1 pkt 3 k.p.c. nie może polegać na odwołaniu się przez skarżącego do uzasadnienia podstaw kasacyjnych, bez przedstawienia okoliczności wskazanych w wymienionym przepisie, a w postanowieniu z dnia 22 marca 2001 r., V CZ 131/00 (OSNC 2001, nr 10, poz. 156) zaznaczył dobitnie, że jeżeli skarżący nie wskazał w kasacji okoliczności uzasadniających jej rozpoznanie, to obowiązek ich przedstawienia nie jest spełniony, choćby dały się wywieść z uzasadnienia kasacji (por. także postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2001 r., V CZ 127/00 oraz z dnia 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, nie publ.).

W judykaturze Sądu Najwyższego nie została natomiast jednoznacznie wyjaśniona kwestia, jaki jest zakres wymagania określonego w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c. Prezentowane są dwa stanowiska; z części orzeczeń wynika, że przedstawienie okoliczności uzasadniających rozpoznanie kasacji może polegać na wskazaniu przesłanek opisanych w art. 393 § 1 pkt 1 i 2 oraz § 2 k.p.c. (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2001 r., V CKN 1869/00. "Palestra" 2001, nr 3-4, s. 211), a z innych, że chodzi w tym wypadku wyłącznie o przesłanki przewidziane w art. 393 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2001 r., IV CZ 26/01 albo z dnia 13 listopada 2001 r., III CKN 235/01, nie publ.). Zważywszy, że Sąd Najwyższy w zasadzie

jednolicie wyłącza w omawianym zakresie przesłankę wymienioną w art. 393 § 1 pkt 3 – gdyż niepodobna wykazywać, że kasacja nie jest oczywiście bezzasadna – wątpliwości i rozbieżności dotyczą jedynie przesłanek, o jakich mowa w art. 393 § 2 k.p.c.

Przed przystąpieniem do analizy wymagania określonego w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c., należy zaznaczyć, że z przepisów normujących dopuszczalność i rozpoznawanie kasacji wynika, iż każda kasacja – dopuszczalna w myśl art. 392 § 1 w związku z art. 392¹ k.p.c. (por. art. 519¹ k.p.c.) oraz skutecznie wniesiona – podlega rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy. To jest zasada, która została ograniczona przepisem art. 393 § 1 k.p.c., zgodnie z którym Sąd Najwyższy, w drodze tzw. przedsądu, może odmówić przyjęcia kasacji do rozpoznania, jeżeli sprawie nie występuje istotne zagadnienie prawne, nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, a także gdy kasacja jest oczywiście bezzasadna.

Jednocześnie jednak ustawodawca zastrzegł, że interes publiczny, wypełniający kasację jako środek odwoławczy o specjalnym znaczeniu, musi ustąpić w sytuacji, gdy zaskarżone orzeczenie oczywiście narusza prawo albo gdy zachodzi nieważność postępowania. W takiej sytuacji, zgodnie z art. 393 § 2 k.p.c., “przedsąd” nie może być dokonany, albowiem stosowanie art. 393 § 1 k.p.c. zostało wyłączone (*verba legis*: “Przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli ...”). Należy podkreślić, że wobec wyłączenia stosowania § 1, w wypadku rażącego naruszenia prawa albo nieważności postępowania Sąd Najwyższy w ogóle nie dokonuje “przedsądu”, a kasacja podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych. Trzeba także zaznaczyć, co jest oczywiste w świetle art. 393¹¹ § 1 k.p.c., że rażące naruszenie prawa musi zachodzić w granicach podniesionych w kasacji podstaw, natomiast nieważność postępowania – w granicach zaskarżenia.

Przechodząc do oceny wymagania przewidzianego w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c., należy przede wszystkim podkreślić, że ustawodawca wyraźnie nałożył na wnoszącego kasację obowiązek przedstawienia okoliczności uzasadniających przyjęcie jej do rozpoznania (art. 393 § 1 pkt 1 i 2), a nie tych okoliczności, które bądź to wyłączają w ogóle stosowanie “przedsądu” (art. 393 § 2), bądź też uniemożliwiają odmowę przyjęcia kasacji do rozpoznania (art. 393 § 1 pkt 3). To stwierdzenie wynika nie tylko z formy gramatycznej, jaką ustawodawca się posłużył

(“przedstawienie okoliczności uzasadniających jej [kasacji] rozpoznanie”), ale także z istoty wstępnego badania kasacji (przedsądu), które polega na selekcjonowaniu tych kasacji, których rozpoznanie przysłuży się rozwojowi wykładni lub ujednoczeniu rozbieżności występujących w orzecznictwie sądów. Jedynie więc w tym zakresie – w ramach obowiązku określonego w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c. – wnoszący kasację może przedstawiać okoliczności uzasadniające przyjęcie kasacji do rozpoznania.

Pozostałe przesłanki przewidziane w art. 393 (oczywista bezzasadność kasacji, oczywiste naruszenie prawa lub nieważność postępowania) nie są – o czym już była mowa – okolicznościami, które mogą uzasadnić przyjęcie kasacji do rozpoznania, lecz przesłankami, które wyłączają “przedsąd” (§ 2) lub uzasadniają odmowę przyjęcia kasacji do rozpoznania po dokonaniu “przedsądu” (§ 1 pkt 3). Poza tym, co oczywiste, wszystkie te przesłanki stanowią jedynie dopełnienie podstaw kasacyjnych określonych w art. 393¹ k.p.c., gdyż nieważność postępowania jest kwalifikowanym naruszeniem przepisów postępowania, natomiast oczywiste naruszenie prawa może się przejawiać zarówno naruszeniem prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, jak też naruszeniem przepisów postępowania, mogącym mieć wpływ na wynik sprawy. Należy więc wyprowadzić wniosek, że wskazywanie omawianych przesłanek może być dokonywane, jeżeli skarżący uzna to za celowe, tylko w ramach uzasadnienia podstaw kasacyjnych, celem ich wzmocnienia, a tym samym zapobieżenia „przedsądowi” oraz zwiększenia szansy na uwzględnienie kasacji. W świetle celów, jakie spełniają środki odwoławcze, przy uwzględnieniu istoty kontradiktoryjności oraz natury procesu cywilnego, jest zresztą całkiem zrozumiałe, że wnoszący kasację, przytaczając podstawy i ich uzasadnienie, starają się wykazać, iż kasacja nie jest oczywiście bezzasadna, względnie, że oczywiste jest, przynajmniej w ich ocenie, wytkane naruszenie prawa. Praktyka potwierdza takie zachowania, również przy wnoszeniu innych środków odwoławczych lub środków zaskarżenia, toteż kwalifikowanie przesłanek określonych w art. 393 § 1 pkt 3 i § 2 k.p.c. jako elementu konstrukcyjnego kasacji, o jakim mowa w art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c., nie znajduje jakichkolwiek racji.

Należy także zwrócić uwagę, że unormowania zawarte w art. 393 § 1 pkt 3 i § 2 k.p.c., odwołując się do zasadności (bezzasadności) kasacji, są wyraźnie kierowane do Sądu Najwyższego, bo tylko Sąd Najwyższy – a nie strona – władny jest ocenić, czy kasacja jest bezzasadna oraz czy doszło do naruszenia prawa. Chodzi przy tym

o zasadność (bezzasadność) “oczywistą”, stwierdzalną przez Sąd Najwyższy *prima facie*, niewątpliwą, nie wymagającą badania, występującą w ramach podstaw, a nie obok czy niezależnie od nich (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53). To samo dotyczy nieważności postępowania, którą Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę z urzędu, a więc niezależnie od tego, czy skarżący powołał się na nią w kasacji w ramach podstawy kasacyjnej przewidzianej w art. 393¹ pkt 2 k.p.c. Można zatem stwierdzić, że niemożność odmowy przyjęcia kasacji do rozpoznania z powodów określonych w § 2, a także w § 1 pkt 3, jest całkowicie niezależna od argumentów przytaczanych przez wnoszącego kasację.

Za skierowaniem unormowania ujętego w art. 393 § 2 do Sądu Najwyższego, a nie do strony, przemawia ponadto litera tego przepisu; zważywszy, że odmowa przyjęcia kasacji do rozpoznania przewidziana w § 1 należy do Sądu Najwyższego, to zawarty w § 2 imperatywny zwrot “przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli ...” oznacza zakaz skierowany bezpośrednio do Sądu Najwyższego. Identyczny zakaz zawarty został w art. 393⁴ § 2 zdanie trzecie k.p.c. i nie może być wątpliwości, że jest to dyrektywa odnoszona przez ustawodawcę do Sądu Najwyższego, który – w wypadku kasacji wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich – nie może odmówić przyjęcia jej do rozpoznania. Podobne zakazy lub nakazy, kierowane do sądu, występują w kodeksie postępowania cywilnego wielokrotnie (tylko przykładowo: art. 120 § 2, art. 136 § 3, art. 321 § 2, art. 335 § 1 zdanie drugie, art. 431 lub 449 § 2), przy czym niekiedy adresowane są także wyłącznie do stron lub innych uczestników procesu i wtedy jasno wynika to z treści przepisu (np. art. 393² § 2, art. 465 § 1 zdanie drugie, art. 511 § 2 lub art. 626¹¹ § 4).

Poza tym nie wolno zapominać, że kształtując formę kasacji oraz stylizując przepis art. 393³ § 1 k.p.c., ustawodawca wyraźnie oddzielił podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie (pkt 2) od przedstawienia okoliczności uzasadniających rozpoznanie kasacji (pkt 3), w związku z czym utożsamianie tych odrębnych elementów konstrukcyjnych w ramach wykładni sądowej i w praktyce jest niedopuszczalne. Z tych samych założeń wychodził Sąd Najwyższy, trafnie stwierdzając w przytoczonych na wstępie orzeczeniach, że spełnienie obowiązku wynikającego z art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c. nie może polegać na odwołaniu się przez skarżącego do uzasadnienia podstaw kasacyjnych.

Na koniec trzeba powrócić do istoty kasacji i jej publicznych funkcji; Sąd Najwyższy może je w pełni, przy aktywnym udziale stron procesu, realizować tylko wówczas, gdy strona wnosząca kasację wskaże okoliczności – wykraczające poza toczący się między stronami spór prywatnoprawny – wymagające zaangażowania Sądu Najwyższego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2001 r., III CZ 36/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 22, oraz zalecenie Rady Europy nr R [95]5 Komitetu Ministrów przyjęte w dniu 7 lutego 1995 r. na 528 posiedzeniu zastępców ministrów). Okoliczności te zostały określone w art. 393 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., więc uznanie, że należą do nich także te, które – w innym celu – zostały ujęte przez ustawodawcę w art. 393 § 1 pkt 3 i § 2, może doprowadzić do wypaczenia funkcji kasacji. Nietrudno przewidzieć, a kasacja wniesiona w niniejszej sprawie jest tego przykładem, że skarżący, zamiast odwoływać się do argumentów publicznoprawnych, stanowiących konieczny konstrukcyjny element kasacji i uzasadniających przyjęcie jej do rozpoznania, będą rutynowo powoływać się, nie zważając na trafność prezentowanych twierdzeń, wyłącznie na oczywistość naruszenia prawa lub nieważność postępowania i omijać tym samym wymaganie formy, przewidziane w art. 393¹ § 1 k.p.c.

Tak więc zawarte w kasacji stwierdzenia, że nie jest ona bezzasadna, że zaskarżone orzeczenie oczywiście narusza prawo lub że zachodzi nieważność postępowania, mogą być kwalifikowane jako element uzasadnienia podstaw kasacyjnych, nie stanowią natomiast przedstawienia okoliczności uzasadniających przyjęcie kasacji do rozpoznania (art. 393³ § 1 pkt 3 k.p.c.).

Z tych względów kasację powódki, w której nie przedstawiono okoliczności przewidzianych w art. 393 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c., lecz ograniczono się jedynie do próby wykazania, że zaskarżony wyrok oczywiście narusza prawo, należało – jako niedopuszczalną – odrzucić (art. 393⁷ § 2 k.p.c.).